

Pētījuma “Žurnālistu un citu mediju profesionāļu drošības situācijas izvērtējums” prezentācija

Anda Rožukalne, RSU SZF profesore, vadošā pētniece
Ilva Skulte, RSU SZF asociētā profesore, vadošā pētniece
Alnis Stakle, RSU SZF docents, eksperts/pētnieks
Jevgeņija Jakovļeva, RSU SZF, pētījuma asistente
7.02.2025

Sarunas struktūra:

- * Pētījuma metodoloģija
 - * Konceptuālais modelis
 - * Secinājumi:
 - drošības problēmas;
 - tiesu nolēmumu analīze, definīcijas
 - * Priekšlikumi
- Jautājumi un atbildes!

RSR

Metodes, dati

Rezultāti

1. Literatūras un EK dokumentu analīze

2. Delphi aptauja (divi posmi)

6. Mediju profesionāļu pieredzes izvērtēšana par žurnālistu drošības jautājumiem

3. Daļēji strukturētas kvalitatīvās intervijas (KM pārstāvis, tiesību jomas speciālisti)

4. Fokusa grupu diskusijas (FGD) ar juristiem, mediju vadītājiem, pētnieciskajiem un analītiskajiem žurnālistiem

5. Tiesu nolēmumu analīze

7. Stratēģiskās vēršanās pret publisku līdzdalību izvērtējums

8. Secinājumu veidošana

9. Priekšlikumu, definīciju veidošana

Iesaistītās puses

Plašsaziņas mediju organizācijas

Žurnālisti
(ieskaitot brīvžurnālistus, perifēros žurnālistus u.c.)

Mediju profesionāļu NVO

Tiesību jomas speciālisti
(juristi, advokāti)

Valsts institūcijas
(KM, Tiesībsarga birojs, Valsts policija, prokuratūra)

Izglītības iestādes

Darbības

1. Problēmu definēšana, iesaiste, risinājumu meklēšana
2. Diskusija par piedāvātajiem risinājumiem, aktoru lomas skaidrošana
3. Regulējuma un pašregulācijas risinājumu apspriešana
4. Nacionālā kontaktpunkta mērķi un uzdevumi
5. Risinājumu pakāpeniska ieviešana: regulējums un prakse, vadlīnijas, rokasgrāmatas, veidlapu paraugi

Žurnālistu drošības konceptuālais modelis (Slavtcheva-Petkova et al., 2023)

Līmenis	Dimensija	Indikatori
Ārējais: Mediju atbildīgums: Auditorijas/Sabiedrība (Kreutler et al., 2024)	Profesionālā atbildība Tirgus atbildība Publiskā atbildība Politiskā atbildība Starptautiskā atbildība	Mediju ētikas kodeksi Iekšējās padomes, ombudi Mediju NVO, pētnieki. Regulācija, mediju politika Starptautisko organizāciju rekomendācijas
Iekšējais: Žurnālistu drošība/ ar mediju darbu saistīti apstākļi	Riska faktori: Sociālie Institucionālie/ organizatoriskie Individuālie	Darba apstākļu drošības faktoru struktūra: <ul style="list-style-type: none">- Fiziskā drošība- Psiholoģiskā drošība- Digitālā drošība- Finansiālā drošība

Drošības dimensijas un draudi: divi pīlāri – personiskā un infrastruktūras drošība

I pīlārs	I pīlārs	III pīlārs	IV pīlārs
1. dimensija	2. dimensija	3. dimensija	4. dimensija
Fiziskā drošība	Psiholoģiskā drošība: emocionālā un psiholoģiskā labbūtība	Digitālā drošība: digitālā pašnoteikšanās un brīvība	Finansiālā drošība: izdzīvošana un profesionālā ideoloģija
<ul style="list-style-type: none"> • Fiziski uzbrukumi • Apdraud fizisko mobilitāti 	<ul style="list-style-type: none"> • Naida runa, personiskās informācijas izplatīšana • Vajāšana, lai apklusinātu • Darba procesa traucēšana 	<ul style="list-style-type: none"> • Digitālais privātums, ieskaitot krāpšanu • Digitālā izsekošana 	<ul style="list-style-type: none"> • Darba stabilitātes apdraudējums • Profesionālu lomu apdraudējums • Tēmu un redakcijas struktūras daudzveidības apdraudējums

Secinājumi: žurnālistu drošība Latvijā

- Žurnālistu darba publiska diskreditēšana,
- Draudu izteikšana tiešsaistē un bezsaistē
- Aizvainojoša un naidpilna runa
- Vajāšana un draudi
- Žurnālistu privāto datu publiskošana
- Fokusēti dezinformācijas uzbrukumi

Šāda veida draudi ne tikai negatīvi ietekmē profesionālo, bet arī privāto dzīvi, radot nepārtrauktu baiļu, spiediena un neaizsargātības sajūtas.

Fiziskā,
psiholoģiskā,
digitālā drošība

Secinājumi: tiesību aizsardzība

- Mediju organizācijas un žurnālisti ir meklējuši palīdzību, bet to nav saņēmuši, tāpēc uzskata, ka **ir neaizsargāti un nepaļaujas** uz Latvijas tiesībsagājošajām institūcijām.
- Žurnālisti nereti spiesti darboties individuāli, bez mediju uzņēmumu atbalsta. NVO var sniegt atbalstu atsevišķos gadījumos.
- Ja notiek fiziski uzbrukumi bezsaistē, žurnālisti tiek aizsargāti.
- Lai gan esošais regulējums ir atbilstošs, tiesību jomas pārstāvji atzīst, ka nepietiekami izprot žurnālistu drošības problēmas.

Finansiālā
drošība, fiziskā,
psiholoģiskā
drošība

Secinājumi: mazāk aizsargātās grupas

- **Mazāk aizsargātas mediju profesionāļu grupas:**
 - Sievietes,
 - krievu valodā raidošu un rakstošu mediju vai krievu valodā strādājoši žurnālisti,
 - atsevišķos gadījumos – brīvžurnālisti;
 - vietējo un reģionālo mediju profesionāļi, kam ir mazākas iespējas sevi aizstāvēt gan resursu trūkuma dēļ.

Pastāvīga un ilgstoša
nīrgāšanās,
noniecināšana,
vēlme apklusināt

Tiesas nolēmumi

RSU

Tiesas nolēmumu analīze. Saraksts

1. Valsts amatpersona (tiesnese) pret A/S “Cits Medijs” (žurnāla “Ir” izdevējs).
2. Nacionālā opera un balets pret SIA “Tvnet”.
3. NEPLP administratīvā lieta pret SIA “TVNET GRUPA”.
4. Maksātnespējas administratora prasība pret žurnāla “Ir” izdevēju AS “Cits medijs”.
5. Žurnālists pret privātpersonu.

Secinājumi: tiesas nolēmumu analīze

- Vārda brīvības un šīs tiesības ierobežojumu tvērums, **goda un cieņas aizskārums**.
- Prasītāji, kuru varas resurss (amatpersonas), kas varētu būt ievērojami lielāks par plašsaziņas medija resursiem.
- SLAPP pazīmēm atbilst divi aspekti – pieprasītās kompensācijas nesamērīgais apjoms un izskatīšanas ilgums.
- Vairākos gadījumos (1., 2., 3., 4.) norāda, ka var tikt ierobežots sabiedriski nozīmīgu politisku problēmu atspoguļojums.
- Nr. 5. - pretēji dažādu tiesu instanču vērtējumi, pamats judikatūrai par žurnālistu aizskārumiem tīmekļa vidē.
- Nepastāv monitoringa metodoloģija, nepietiekamas zināšanas par SLAPP.

Secinājumi: definīciju priekšlikumi

- «**Žurnālista** loma un mērķis demokrātiskā sabiedrībā, ievērojot robežas attiecībā uz citu cilvēku reputāciju un tiesībām, **profesionālos principus, ētiku un atbildību** pret sabiedrību, ir dalīties ar informāciju un idejām par visiem sabiedrībai nozīmīgiem jautājumiem».

Definīcijas pamats:
unikālās funkcijas,
vērtības, principi,
mērķi

Secinājumi: definīciju priekšlikumi

- «**Plašsaziņas medijs**, izmantojot dažādas tehnoloģijas, publiski sniedz informāciju, viedokļus, nodrošina sabiedrībai pieejamu, daudzveidīgu un plurālistisku diskusijas vidi, regulāri sniedz izglītojošu, izklaidējošu, kultūras saturu, kas tiek redakcionāli kontrolēts atbilstoši **vispārpieņemtiem plašsaziņas mediju profesionālajiem principiem**».

Priekšlikumi

RSU
R

Priekšlikumi regulējuma izmaiņām:

Izmaiņas kopīgajā mediju regulējumā

- **Definēt žurnālista statusu**, tiesības un pienākumus atbilstoši mūsdienu mediju ekosistēmas struktūrai, akcentējot definīcijā funkcionālās pazīmes. Definīcijas iekļaut esošajā un jaunajā mediju regulējumā.
- Definēt **plašsaziņas mediju** vispārējā mediju regulējumā, izmantojot EK ieteikumus un Mediju Brīvības akta priekšlikumus.
- Apspriest iespēju veidot **Žurnālistu reģistru**, konkursa kārtībā izvēloties profesionālo organizāciju, kas šo reģistru veido, uztur, atjauno. Šis priekšlikums prasa ļoti būtiskas regulējuma izmaiņas.

Priekšlikumi regulējuma izmaiņām

Civilprocesa likums	Attiecināt SLAPP regulējumu arī uz nacionāla līmeņa tiesvedības procesu
Kriminālprocesa likums	Nostiprināt žurnālista avotu aizsardzību un žurnālista aizsardzību
Likums par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem	Izveidot un nostiprināt esošajā vai jaunā normatīvajā aktā mūsdienu plašsaziņas mediju vides procesiem atbilstošas definīcijas, kas attiecas uz likuma subjektiem, žurnālista pienākumiem un tiesībām, profesionālo pienākumu izpildes traucēšanu, plašsaziņas medija atbildību, nepublicējamu informāciju un citiem aspektiem
Administratīvās atbildības likums	Palielināt iespēju administratīvā pārkāpuma lietas (iespējams, definējot konkrētus pārkāpumu veidus) skatīt nevis divās, bet trīs tiesu instancēs, dodot iespējas

Priekšlikumi: regulējuma interpretācija

- Vērtējot žurnālistu aizsardzības regulējumu un tā piemērošanu, ieteicams, interpretēt jebkuru drošības apdraudējumu kā **žurnālista profesionālo pienākumu traucēšanu**,
- Prioretizēt žurnālistu iesniegumu policijai izvērtēšanu kontekstā ar žurnālistu profesionālajiem pienākumiem un mediju lomu demokrātijā.

Priekšlikumi: Nacionālā kontaktpunkta funkcijas

- **Atbalsts:** konsultācijas un palīdzība saistībā ar aizsardzību, prevenciju un aizstāvību (jāietver juridiskā, psiholoģiskā, IT u.c.atbalsta iespējas)
- **Koordinācija:** pārskatāmas struktūras un efektīvas sadarbības modeļi ar tiesībsargājošajām iestādēm
- **Ātra reaģēšana:** jābūt nepieciešamajiem resursiem tūlītējai reaģēšanai, kā arī jāizstrādā skaidrs šādas reaģēšanas algoritms,
- **Informācija:** kontaktpunktam jāvāc, jāglabā un jāanalizē informācija par žurnālistu drošības apdraudējumu, jāveic monitoringa pasākumi
- **Izglītošana:** kontaktpunkta pienākums ir arī sabiedrības izpratnes par žurnālistu drošību veidošana.

Priekšlikumi izpratnes veicināšanai, apmācību tēmām un iesaistīto pušu izglītojošu materiālu sagatavošanai:

- **Mācību tēmas** - mediju loma demokrātiskā sabiedrībā, mediju un žurnālistu tiesības, pienākumi, profesionālās procedūras, mediju un žurnālistikas ētika.
- **Vadlīnijas policijas darbiniekiem**, medijiem dažādu tiesību pārkāpumu interpretācijai un tiesību aizsardzībai.
- Ērti lietojamas **iesniegumu formas**.
- Iesniegumu un tiesas prasību izskatīšanā **vērtēt galvenās ģenerālklausulas** – laba ticība, godprātība, žurnālista pienākumi, tiesības, darba process jeb žurnālistikas epistemoloģija, izņēmuma gadījumi, kas saistīti ar žurnālista darbu sabiedrības interesēs.
- Sagatavot skaidrojumu par **profesionālo pienākumu kontekstā saņemto draudu** interpretāciju, jo pašlaik tiek izmantots ļoti vispārīgs formulējums, kas ietver “pamatotu pārliecību” saistībā ar draudiem.

Priekšlikumi ar žurnālistu drošību saistīto datu kvantitatīvam un kvalitatīvam monitoringam:

- Ar drošības apdraudējumu saistīto **iesniegumu skaits (saturš)**;
- **Resorisko pārbaužu skaits** par iesniegumiem, kas saistīti ar žurnālistu drošību;
- Žurnālistu tiesību aizstāvībai **ierosinātās krimināllietas, civillietas**;
- Pret medijiem ierosinātās **krimināllietas, civillietas, administratīvās lietas**, to saturs;
- Identificētās t.s. **SLAPP lietas**;
- Ar mediju profesionāļu drošību saistītās **regulējuma izmaiņas, pašregulācijas izmaiņas**;
- **iesniegumi Latvijas Mediju Ētikas padomē, LŽA, sabiedrisko mediju ombudam** u.c. par mediju profesionāļu drošības **aizskārumu**.

Priekšlikumi ar žurnālistu drošību saistīto datu kvantitatīvam un kvalitatīvam monitoringam:

- Drošības **aizskārumu skaits un veidi** - tiešsaistē un bezsaistē;
- **Spiegrogrammatūras ievietošanas** mediju profesionāļu ierīcēs - gadījumu skaits;
- **Kiberuzbrukumu** skaits medijiem, to darbiniekiem;
- **Mācību materiāli mūžizglītības** nodrošināšanai par žurnālistu drošību;
- Izveidotās **vadlīnijas, iesniegumu formas**;
- **Mūžizglītības pasākumi** - mācību stundu skaits, saturs, forma - semināri, darbnīcas, diskusijas, nacionāla, reģionāla, ES līmeņa pasākumi;
- Žurnālistu drošības jautājumiem veltīti **studiju kursi**, to apjoms, tēmas, studentu skaits, kas tos apguvuši;
- Medijiem, žurnālistiem sniegto juridisko un psiholoģisko **konsultāciju skaits**.

Paldies, esam gatavi jautājumiem!

RSU